

LBDIS | We know books

NICOLE
KRAUSS

SĂ FII
BĂRBAT

Povestiri

Traducere din engleză și note de
MIHAELA DUMITRESCU

HUMANITAS
fiction

Cuprins

Elveția	7
Zusya pe acoperiș	28
Dorm, dar inima-mi veghează	48
Zilele de pe urmă	69
Văzându-l pe Ershadi	105
Viitoare situații de urgență	127
<i>Amour</i>	147
În grădină	161
Soțul	179
Să fii bărbat	221
<i>Mulțumiri</i>	249

Elveția

Sunt treizeci de ani de când nu am mai văzut-o pe Soraya. În tot acest timp am încercat o singură dată să dau de urma ei. Cred că mi-a fost teamă s-o revăd, teamă să caut să o înțeleg acum, când eram mai matură și, poate, în stare să pricep, ceea ce presupun că e același lucru cu a spune că m-am temut de mine însămi: de ce aș putea descoperi că se află în spatele înțelegerii mele. Anii au trecut, și m-am gândit tot mai rar la ea. Am mers la facultate, apoi am urmat studii de masterat, m-am căsătorit mai curând decât mi-aș fi imaginat și am născut două fete doar la un an distanță una de cealaltă. Dacă se mai întâmpla vreodată să îmi vină în minte Soraya ca o străfulgerare dintr-un lanț evanescent de asociații de idei, dispărea din nou la fel de iute cum se ivise.

Am cunoscut-o pe Soraya când aveam treisprezece ani, în anul pe care l-a petrecut familia mea în străinătate, în Elveția. „Așteaptă-te la tot ce-i mai rău“ ar fi putut fi motto-ul familiei dacă tata nu ne-ar fi instruit în mod explicit că este „Nu te încrede în nimeni, privește pe toată lumea cu suspiciune“. Am locuit la marginea unui mal abrupt, deși casa era impozantă. Eram evrei europeni chiar și în America, se

întâmplaseră, cu alte cuvinte, evenimente catastrofale și era posibil să se mai întâmple. Între părinții noștri aveau loc certuri violente, mariajul lor fiind mereu pe punctul de a se destrăma. La orizont se profila amenințător și ruina financiară; am fost avertizați că va trebui să ne vindem în curând locuința. Nu ne mai intrase nici un ban în cont de când se retrăsese tata din afacerea familiei, după ani și ani de altercații zilnice, însoțite de țipete, între el și bunicul. Când și-a reluat tata studiile, eu aveam doi ani, fratele meu patru, iar sora mea nu se născuse încă. După cursurile pregătitoare de licență a urmat Facultatea de Medicină la Universitatea Columbia, apoi rezidențiatul în chirurgie ortopedică la Spitalul de Chirurgie Specială – cu toate că noi habar nu aveam în ce sens era specială. În acei unsprezece ani de pregătire, tata a petrecut nenumărate nopți făcând de gardă la camera de primiri urgențe, unde i-a trecut prin fața ochilor un șir sinistru de victime ale unor nenorociri: accidente auto, accidente de motocicletă și, o dată, prăbușirea unui avion Avianca având destinația Bogota, intrat cu botul într-un deal din Cove Neck. În fond, probabil că se agăța și el de credința superstițioasă că propria confruntare, noapte de noapte, cu ororile ar putea să-i pună familia la adăpost de așa ceva. Numai că, într-o după-amiază furtunoasă de septembrie, bunica mea a fost lovită de o dubă ce rula în mare viteză la intersecția lui First Avenue cu Fiftieth Street, ceea ce i-a provocat o hemoragie cerebrală. Când a ajuns tata la Bellevue Hospital, mamă-sa zăcea pe o targă, în camera de gardă. L-a strâns de mână și a alunecat în comă. După șase săptămâni, s-a stins. La mai puțin de un an de la moartea ei, tata și-a terminat rezidențiatul și ne-a mutat cu toată familia în Elveția, unde a început un stagiu de specializare cu bursă în domeniul traumatologiei.

Faptul că Elveția – cea neutră, alpină, ordonată – are cel mai bun institut de traumatologie din lume pare a fi un paradox. Întreaga țară avea, la vremea aceea, aerul unui sanatoriu sau al unui spital de psihiatrie. În locul pereților capitonați avea zăpadă, care amortiza orice zgomot și îl prefăcea în șoaptă, așa încât, după atâtea secole, elvețienii ajunseseră să pună instinctiv surdină pe ei înșiși. Or, tocmai aceasta era ideea: o țară din cale-afară de obsedată de stăpânirea de sine și de respectarea regulilor, de producția de ceasuri, de punctualitatea trenurilor ar fi, prin urmare, cea mai indicată pentru tratarea de urgență a unui trup făcut zob. Faptul că Elveția este totodată o țară poliglotă ne-a scos pe neașteptate, pentru un timp, pe fratele meu și pe mine din atmosfera deprimantă a familiei noastre. Institutul se afla la Basel, unde se vorbește *Schweizerdeutsch*¹, dar mama era de părere că noi ar trebui să studiem în continuare franceza. *Schweizerdeutsch* era doar un pic diferită de *Deutsch*, și noi nu aveam voie să ne atingem de nimic care să sune, oricât de vag, a *Deutsch*, limba bunicii noastre materne, a cărei întreagă familie fusese ucisă de naziști. Prin urmare, am fost înscriși la École Internationale din Geneva. Fratele meu locuia la căminul din campus, dar eu, cum de-abia împlinisem treisprezece ani, nu aveam încă vârsta regulamentară. Ca să fiu scutită de traumele asociate cu limba germană, s-a găsit pentru mine o soluție la periferia din vestul Genevei, așa că în septembrie 1987 am devenit locatară cu pensiuine completă în casa unei profesoare suplinitoare englezoaice, pe nume doamna Elderfield. Avea părul vopsit galben-pai și obrajii îmbujorați ai cuiva crescut într-un ținut cu climă umedă, dar tot bătrână părea.

1. Germana elvețiană (în germ., în orig.).

Cămăruța mea avea o fereastră cu vedere spre un măr. În ziua când am ajuns acolo, de jur-împrejurul lui erau căzute mere roșii, care putrezeau în soarele autumnal. În încăperea se găseau un birouaș, un scaun și un pat, la picioarele căruia era strânsă o pătură militară de lână de culoare gri, destul de uzată încât să bănuiești că o fi fost folosită într-unul dintre războaiele mondiale. În dreptul ușii, mocheta cafenie era roasă până la urzeală.

Două alte locatari, amândouă în vârstă de optsprezece ani, împărțeau camera din dosul casei, din capătul culoarului. Toate cele trei paturi înguste ale noastre fuseseră odinioară ale fiilor doamnei Elderfield, care crescuseră și se mutaseră din casă cu mult înainte să sosim noi, fetele. Nu existau fotografii de-ale băieților, așa încât nu știam cum arată, dar rareori uitam că au dormit cândva în paturile noastre. Între noi și fiii absenți ai doamnei Elderfield exista o legătură carnală. Nu se discuta niciodată despre soțul doamnei Elderfield, dacă o fi avut. Nu era genul de femeie care să te îmbie să-i pui întrebări personale. Când se făcea ora de culcare, ne stingea luminile fără un cuvânt.

În prima seară petrecută în casa ei, m-am așezat pe podeaua din camera fetelor mai mari, printre grămezile lor de haine. La noi în țară, fetele își dădeau cu o colonie bărbătească ieftină, care se chema Drakkar Noir. Parfumul persistent, impregnat în hainele acestor fete, îmi era însă necunoscut. În amestec cu căldura trupurilor și cu chimia pielii lor, se mai atenua, dar câteodată pătrundea atât de adânc în așternuturi și în tricourile pe care le aruncau de pe ele, încât doamna Elderfield deschidea ferestrele cu un gest impulsiv, și aerul rece le purifica de orice miros.

Le ascultam pe fetele mai mari discutând despre viețile lor într-un limbaj codificat, pe care nu îl înțelegeam. Râdeau de naivitatea mea, dar se purtau amândouă, întotdeauna, cât se poate de frumos cu mine. Marie venise de la Bangkok via Boston, iar Soraya, de la Teheran via arondismentul șaisprezece din Paris; tatăl ei fusese inginer în serviciul șahului înainte ca revoluția să le trimită familia în exil; prea târziu ca să mai împacheteze ei și jucăriile Sorayei, dar dându-le suficient timp ca să își transfere cea mai mare parte din lichidități. Destrăbălarea – sexul, substanțele psihostimulante, refuzul de a se conforma regulilor – era cauza care le adusese pe amândouă în Elveția pentru un an suplimentar de școală, o a treisprezecea clasă de care nici una dintre ele nu mai auzise până atunci.

De obicei plecam la școală pe întuneric. Ca să ajungem la stația de autobuz, trebuia să traversăm un câmp acoperit, începând de prin noiembrie, cu zăpadă, pe care o străpungeau cioturile de tulpini maronii. Mereu întârziem. Întotdeauna, eu eram singura care mâncase de dimineață. Părul uneia dintre noi era mereu ud, cu vârfurile înghețate. Ne strângeam una într-alta în refugiul din stație, inhalând fumul puturos de la țigara Sorayei. Autobuzul, trecând pe lângă biserica armenescă, ne ducea până la tramvaiul portocaliu. După care urma o lungă călătorie până la școala din celălalt capăt al orașului. Pentru că aveam ore diferite, ne întorceam singure înapoi. Doar în prima zi, la insistențele doamnei Elderfield, ne-am întâlnit, Marie și cu mine, ca să facem drumul înapoi împreună, numai că am luat tramvaiul în direcția greșită și ne-am trezit în Franța. După aceea, am învățat drumul și obișnuiam să fragmentez călătoria

opriindu-mă la tutungeria de lângă stația de tramvai, de unde, înainte să iau autobuzul, îmi cumpăram bomboane din bolurile neacoperite, care, după părerea maică-mii, colcăiau de microbii adunați de la fel de fel de necunoscuți.

Niciodată nu am mai fost atât de fericită și de liberă. Scăpasem nu doar de atmosfera apăsătoare și zbuciumată din familia noastră, dar și de nesuferita mea școală de acasă, cu fetele acelea răutăcioase, cu răbufniri hormonale, de o cruzime care atingea cote olimpice. Eram prea mică pentru a-mi lua carnet de conducere, așa încât nu îmi puteam găsi alt refugiu decât în cărți sau în plimbări prin pădurea din spatele casei noastre. Acum îmi petreceam orele libere de după școală hoinărind prin Geneva. Nu aveam niciodată o destinație anume, cu toate că adesea ajungeam pe malul lacului, de unde urmăream vapoarele de croazieră care veneau și plecau, sau născoceam povești despre oamenii pe care îi vedeam, mai cu seamă despre aceia care veneau să se giugiulească pe bănci. Câteodată probam haine la H&M, ori dădeam ocol Orașului Vechi, unde pașii mă purtau înapoi, spre impunătorul monument al Reformei, spre chipurile impenetrabile ale protestanților sculptați maiestuos în piatră, dintre ale căror nume nu mi-l amintesc decât pe acela al lui Jean Calvin. Nu auzisem încă de Borges, și totuși în nici un alt moment al vieții mele nu m-am simțit atât de aproape de scriitorul argentinian, care murise la Geneva cu un an înainte și care într-o scrisoare, explicând dorința lui de a fi înmormântat în orașul său de adopție, nota că acolo s-a simțit întotdeauna „misterios de fericit“. Câțiva ani mai târziu, o prietenă mi-a dat volumul lui Borges *Atlas*, și am fost uimită să văd o fotografie uriașă a acelor giganți sumbri, cu toții antisemiți, pe care cândva îi vizitam regulat, care credeau în predestinare și în suveranitatea absolută a lui

Dumnezeu. În ea, Jean Calvin stă ușor aplecat înainte ca să se uite în jos, cu ochi cercetători, la Borges cel orb, care șade pe o treaptă de piatră cu mâna pe baston, cu bărbia înălțată. Între Jean Calvin și Borges, părea să spună poza, există o mare afinitate. Între mine și Jean Calvin nu exista nici o consonanță, deși am stat și eu pe acea treaptă, privind în sus, spre el.

Uneori, în timpul hoinărelilor mele, câte un bărbat mă fixa stăruiitor cu privirea, ori îmi făcea avansuri în franceză. Aceste scurte incidente mă deranjau și îmi dădeau un sentiment de jenă. Mulți dintre bărbați erau africani cu zâmbete de un alb strălucitor, dar odată, pe când stăteam și mă zgâiam la vitrina unei cofetării, mi-a apărut în spate un european într-un costum elegant. S-a aplecat spre mine, atingându-mi părul cu chipul lui și, într-o engleză cu un ușor accent străin, mi-a șoptit: „Aș putea să te frâng cu o singură mână.“ Apoi și-a văzut de drum cu un calm desăvârșit, de parcă ar fi fost o ambarcațiune navigând pe o apă liniștită. Am alergat tot drumul până în stație, unde am rămas țintuită locului, gâfâind, până când, spre ușurarea mea, a sosit tramvaiul și a oprit cu un scrâșnet.

Seara trebuia să fim la masă fix la ora 18.30. Pe peretele din spatele doamnei Elderfield atârnav micile tablouri în ulei cu scene alpine, și chiar și acum imaginea unei cabane, sau a unor vite cu tălângi la gât, sau a unei Heidi cu șorțuleț în carouri, culegând fragi și mure, îmi readuce în minte mirosul de pește cu cartofi fierți. Schimbam foarte puține cuvinte în timpul cinei. Sau poate că doar așa ni se părea nouă, comparativ cu cât de mult vorbeam în dormitorul din dosul casei.

Tatăl lui Marie o întâlnise pe mamă-sa la Bangkok, pe vremea când era militar în armata americană, și a dus-o cu el în America, unde i-a făcut cadou un Cadillac Seville și a

instalat-o la o fermă din Silver Spring, statul Maryland. După divorț, mama ei s-a întors în Thailanda, iar tatăl s-a mutat la Boston și, în următorii zece ani, Marie a fost pasată de la unul la altul. În ultimii ani locuise doar la mamă-sa, în Bangkok, unde avea un iubit de care era îndrăgostită nebunește, cu crize de gelozie, și cu care își petrecea nopțile dansând prin cluburi, beată sau drogată. Atunci când mamă-sa, ajunsă la capătul răbdărilor și ocupată cu propriul iubit, l-a informat pe tată-său despre întreaga situație, acesta a luat-o urgent pe Marie din Thailanda și a dus-o în Elveția, țară cunoscută pentru școlile ei de etichetă¹ care „șlefuiuau” laturile neînfrânate și tenebroase ale personalității fetelor și formau femei cu bune maniere. Ecolint nu era o astfel de școală, dar și Marie era, la urma urmei, deja prea mare pentru a învăța la o școală de etichetă propriu-zisă. Ea era, judecând după criteriile acestor instituții, deja formată. Dar nu în sensul bun. Așa că Marie a fost trimisă, în schimb, să urmeze un an suplimentar de liceu la Ecolint. Pe lângă regulile casei doamnei Elderfield, mai existau și instrucțiuni stricte, primite de la tatăl lui Marie, referitoare la interdicția de a mai ieși din casă după o anumită oră, iar după ce Marie a dat iama în vinul pentru gătit al doamnei Elderfield, aceste restricții dure s-au înăsprit și mai mult. De aceea, în weekendurile în care nu luam trenul să merg la Basel ca să îmi văd părinții, Marie și cu mine rămâneam adeseori împreună acasă, în timp ce Soraya ieșea în oraș.

1. Echivalent aproximativ al așa-numitelor *finishing schools* (engl.), școli particulare cu internat, unde se desăvârșește educația fetelor din familii înstărite prin cursuri de etichetă, de bune maniere. În prezent, în Elveția mai funcționează o singură astfel de școală.

Spre deosebire de Marie, Soraya nu avea aerul unei fete cu probleme. Cel puțin, nu cu genul de probleme ivite din nechibzuință, din vreo dorință de a întrece orice măsură sau limită impusă de alții, fără a te gândi la consecințe. Dacă inspira ceva celor din jur, era o anume autoritate, admirabilă pentru că izvora de undeva din launtru ei. Avea o înfățișare îngrijită și senină. Era minionă, nu mai înaltă decât mine, și își purta părul brun, drept, tuns în stil bob-Chanel, cum îi spunea ea. Își contura ochii cu tuș, desenând codițe ascendente, și avea un puf de mustață pe care nu se sinchisea să și-l ascundă, conștientă, pesemne, de faptul că îi dădea un plus de farmec. Ea vorbea însă întotdeauna cu glas șoptit, de parcă avea de împărtășit secrete, obicei născut, probabil, în copilărie, pe vremea revoluției iraniene, sau în adolescență, când apetitul ei pentru băieți, și apoi pentru bărbați a crescut vertiginos, peste limita considerată acceptabilă de familia ei. Duminicile, când nu aveam cine știe ce treburi de făcut, ne petreceam ziua închise, toate trei, în dormitorul din dosul casei, ascultând casete și vocea aceea scăzută, îngroșată de la fumat, oferindu-ne descrieri ale bărbaților cu care avusese relații Soraya și ale lucrurilor pe care le făcuse cu ei. Dacă poveștile ei nu mă șocau niciodată, asta se datora în parte faptului că nu prea aveam încă habar de sex, și cu atât mai puțin de erotism, ca să știu cu adevărat la ce să mă aștept. Dar asta era și datorită detașării cu care își povestea Soraya întâmplările. Avea un aer de invulnerabilitate. Și totuși, cred că simțea nevoia să-și testeze ceea ce avea în miezul ființei ei, ceea ce îi venise, la fel cum vin toate darurile native, fără efort, și să vadă ce s-ar putea întâmpla dacă i s-ar lua. Sexul descris de ea părea să aibă prea puțin în comun cu plăcerea. Era, dimpotrivă, ca și când s-ar fi supus unui test. Doar atunci

când, în istorisirile ei divagante, fără șir, Soraya aducea vorba de Teheran și își depăna amintirile despre orașul acela, simțeam cu adevărat că o face cu plăcere.

Noiembrie, după prima ninsoare: trebuie să fi fost deja luna noiembrie când a apărut, în discuțiile noastre, omul de afaceri. Olandez, având de două ori și mai bine vârsta Sorayei, acesta locuia într-o casă fără perdele la ferestre, pe malul unui canal din Amsterdam, dar o dată la două săptămâni venea la Geneva în călătorie de afaceri. Bancher, din câte îmi aduc aminte. De lipsa perdelelor de la ferestre îmi amintesc pentru că i-a spus Sorayei că nu și-o trage cu nevastă-sa decât cu luminile aprinse, când e sigur că o vede lumea de pe celălalt mal al canalului Herengracht. Era cazat la Hôtel Royal, și acolo l-a întâlnit Soraya prima oară, în restaurantul aceluia hotel, unde o dusesse unchi-său să bea un ceai. El ședea la câteva mese depărtare și, în timp ce unchiul turuia întruna în farsi¹ despre bănetul pe care îl tocau copiii lui, Soraya se uita cum bancherul, cu gesturi delicate, își dezosează peștele. Cu o expresie a feței de un calm absolut, mânuind tacâmurile cu precizie, bărbatul a extras scheletul peștelui întreg. A executat operația perfect, pe îndelete, fără a da vreun semn că i-ar fi foame. Când s-a apucat să-și devoreze peștele, nu s-a mai oprit nici măcar o dată să-și scoată din gură vreun oscior, așa cum face toată lumea. Și-a mâncat peștele fără să se înece, fără să facă nici măcar o scurtă grimasă din acelea care însoțesc disconfortul de a-ți simți gâtul înțepat de câte un os rebel. Doar un anumit tip de bărbat e în stare să transforme într-un gest elegant ceea ce este, în esență, un act violent. În vreme ce

1. Limba persană modernă vorbită în Iran, care face parte din familia limbilor indo-europene, dar folosește alfabetul arab.